

Soort zoekt soort

KAREN HAANDRIKMAN

Ontmoetingsplaatsen van partners

De meeste mensen ontmoeten hun partner via uitgaan of vakantie. Dit geldt vooral voor jongeren, laag opgeleiden, rooms-katholieken en mensen die in perifere gebieden wonen. Verschillende sociale groepen kiezen hun eigen ontmoetingsplaatsen, en beïnvloeden daarmee hun partnerkeuze.

In het midden de auteur.

Foto: Wim de Jonge

demodata

Tussen 1811 en 1922 werden in de provincies Groningen, Overijssel, Gelderland, Zeeland en Limburg 2.708 huwelijken tussen neven en nichten in de eerste graad gesloten. Dat is 1,6 procent van het totaal aantal huwelijken. Neef-nicht huwelijken kwamen vooral voor in de hogere sociale klassen, bij boeren, en in gemeenten waar een relatief groot aandeel huwbare verwanten woonden of een omvangrijk deel van de bevolking tot een ultraorthodoxe denominatie behoorde. Zo'n 1.344 bruiden trouwden met een broer van hun overleden echtgenoot (0,3 procent van de huwelijken), en bij 3.051 huwelijken (0,6 procent) huwde de bruidegom de zus van zijn overleden echtgenote. Ook nu behoorden de huwelijkspartners vaak tot de elite, de hogere middenklasse of de boerenstand. Huwelijksuitwisseling, waarbij broers en/of zusters uit het ene gezin trouwden met broers en/of zusters uit een ander gezin, kwam meer voor (4,1 procent), vaak onder boeren, boerenknechten en landarbeiders en in gemeenten met relatief veel huwbare verwanten (Familiehuwelijken in Nederland: trends en determinanten in de negentiende eeuw; Hilde Bras, Frans van Poppel en Kees Mandemakers).

Ontmoetingsplaatsen zijn een centrale schakel in het proces van partnerkeuze. Daarbij spelen in het algemeen drie factoren een rol.

Ten eerste kan de voorkeur van mensen voor bepaalde kenmerken van de toekomstige partner ertoe leiden dat deze op plekken wordt gezocht, waarvan bekend is dat daar mensen met die kenmerken aanwezig zijn. Uit veel studies blijkt dat mensen een voorkeur hebben voor een partner die in sterke mate op henzelf lijkt, wat betreft sociale klasse, opleiding, religie, etc. Dit wordt homogamie genoemd.

Ten tweede kunnen culturele of sociale normen binnen groepen ertoe leiden dat de partner binnen de groep (bijvoorbeeld gereformeerden, moslims) wordt gezocht. Deze groepen kunnen daartoe eigen ontmoetingsplaatsen creëren, zoals scholen, kerken of verenigingen.

Ten derde speelt afstand een rol omdat de kans op ontmoetingen afneemt naarmate de afstand toeneemt. De geografische afstanden tot de toekomstige partner zijn hoger in rurale en perifere gebieden en lager in steden en gebieden waar dialect wordt gesproken en waar orthodoxe religie is geclusterd. Mensen hebben ook minder informatie over gebieden die verder weg zijn gelegen, dus ook over eventuele toekomstige partners die daar wonen. Het zogenoemde 'information field', het geografische bereik van kennis over mensen en plekken rondom de woonplaats wordt behalve door afstand bepaald door een aantal ruimtelijke concentratiepunten waar partners kunnen worden ontmoet. Regionaal gezien verschillen deze ontmoetingsplaatsen in aantal en type.

Bij de partnerkeuze worden ontmoetingsplaatsen beïnvloed door institutionele contexten, zoals scholen en werkplekken, die het aantal en het type partners beïnvloeden. Uit een studie van Kalmijn en Flap bleek dat 'assortative mating is fostered by assortative meeting': de groep van potentiële partners wordt gevormd door institutioneel georganiseerde settings, die het type mensen met wie men relaties aangaat beperken. De partnermarkt bestaat dus uit verscheidene lokale partnermarkten, waar gegadigden met dezelfde achtergrondkenmerken elkaar ontmoeten.

Onderzoek Gezinsvorming

Op basis van gegevens van het Onderzoek Gezinsvorming (OG) 2003 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) werd gekeken naar de plek waar Nederlandse partners elkaar ontmoeten, en of die plaatsen verschillen vertonen naar kenmerken (woonplaats, opleidingsniveau en kerkelijke gezindte) van de partners. In OG 2003 werden 3.900 mannen en 4.200 vrouwen in de leeftijd van 18 tot 62 jaar geïnterviewd. Hier wordt gekeken hoe, waar en wanneer mensen die samenwonen hun huidige partner hebben ontmoet. Omdat bekend is wanneer ze hun partner hebben ontmoet, kan ook een vergelijking in de tijd worden gemaakt.

Verdeling ontmoetingsplaatsen

Uit figuur 1 blijkt dat veruit de meeste mensen (45 procent) elkaar ontmoeten tijdens uitgaan, vakantie of recreatie. Ongeveer 13 procent ontmoet elkaar via vrienden, kennissen of burens, terwijl 11 procent elkaar op het werk is tegengekomen, 11 procent bij dezelfde vereniging zat (sport, hobby, kerk, politiek, jeugd etc.), 8 procent elkaar via school of opleiding kent, en circa 6 procent de partner via familie heeft ontmoet. Ook al zijn de mogelijkheden er, minder dan een half procent geeft aan zijn of haar partner via internet te hebben ontmoet.

Veranderingen in de tijd

Partnerkeuze wordt, in vergelijking met vroeger, nu minder bepaald door kerk, buurt en familie, en meer door beschikbare partners, persoonlijke voorkeuren, en door ruimtelijke mobiliteit. Steeds meer mensen wonen buiten hun geboorteplaats, meer mensen pendelen naar hun werk, en meer mensen gaan ver van hun geboorteplaats een opleiding volgen. Omdat mensen meer vrije tijd en meer geld hebben en reizen veel makkelijker is geworden, worden in de loop van de tijd minder ontmoetingen via buurt,

familie en kerk en meer ontmoetingen via internet, uitgaan en vakantie verwacht.

Opvallend is dat een stijging van ontmoetingen op de werkplek wordt waargenomen van 7 procent voor de mensen die elkaar in de periode 1960-65 ontmoetten, tot 19 procent in de periode 2000-2003. De arbeidsparticipatie van vrouwen is in deze periode natuurlijk toegenomen en het komt vaker voor dat man en vrouw samen werken. Verder stijgt het percentage ontmoetingen via vrienden en bekenden (van 10 naar 18) en stijgt het percentage ontmoetingen dat tot stand kwam via relatiebemiddeling licht. Dit gaat ten koste van een opvallende daling van het percentage ontmoetingen tijdens uitgaan en vakantie (van 51 naar 36), op verenigingen (van 10 naar 6) en via familie (van 10 naar 5 procent). Internetontmoetingen worden pas aangetroffen in de periode 2000-2003, maar het gaat dan nog om een hele kleine groep. Het zou kunnen dat mensen elkaar wel steeds vaker via internet ontmoeten, maar dat dit niet vaak tot een vaste relatie leidt.

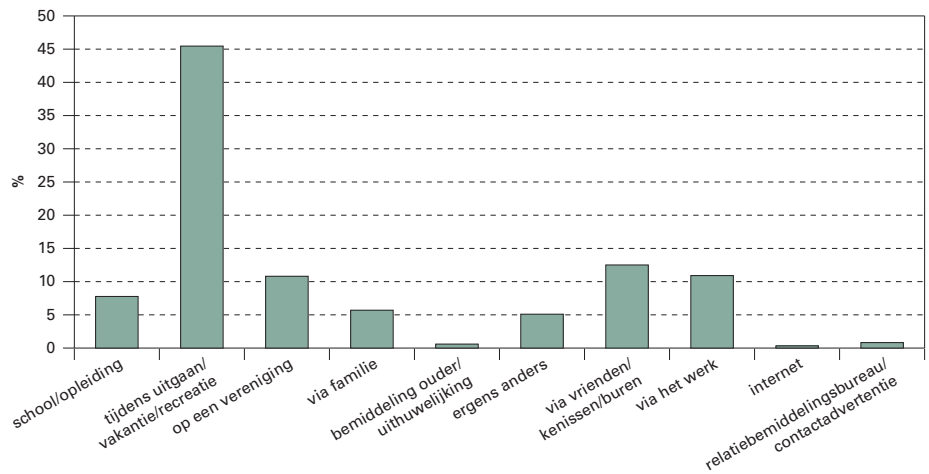
Verschillen naar leeftijd

Figuur 2 toont de gemiddelde leeftijd bij het ontmoeten van de partner naar ontmoetingsplaats, met 95 procent betrouwbaarheidsintervallen rond deze gemiddelden. Er is een duidelijk patroon zichtbaar: mensen die elkaar via internet, relatiebemiddelingsbureaus of contactadvertenties ontmoeten zijn significant ouder bij de ontmoeting dan partners die elkaar op school, tijdens uitgaan, op een vereniging, via vrienden, familie of elders tegenkwamen. Partners die elkaar op de werkvloer ontmoeten zitten daar tussenin. Het is mogelijk dat mensen als het ze niet lukt om via de reguliere plekken een partner te vinden, via andere wegen een partner zoeken. Deze resultaten komen deels overeen met onderzoeksresultaten van Kalmijn en Flap, die vonden dat mensen die later huwen, vaker werksettings hadden gedeeld, minder vaak in dezelfde buurt hadden gewoond en minder vaak dezelfde familiebanden hadden.

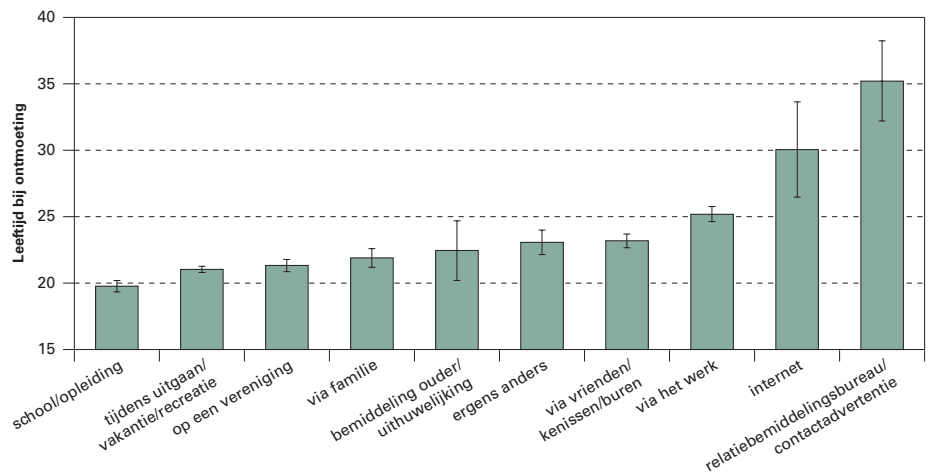
Mensen die al eerder samenwoonden waren gemiddeld ouder bij de ontmoeting van de huidige partner (31 jaar) dan mensen die samenwonen met hun eerste partner (20 jaar). Vergelijken met eerste keer-samenwoners, ontmoette de andere groep de huidige partner vaker via het werk (22 vs. 9 procent), via vrienden (17 vs. 12 procent) en een klein percentage via relatiebemiddeling of internet, en minder vaak via opleiding (4 vs. 9 procent) of uitgaan (32 vs. 48 procent).

Als leeftijd bij ontmoeting en periode van ontmoeting worden gecombineerd, blijkt dat de leeftijd bij ontmoeting enorm is toegenomen. De gemiddelde leeftijd bij ontmoeting van de partner was 18 jaar voor mensen die elkaar in de periode 1960-1965 ontmoetten, 22 jaar voor ontmoeting in de periode 1980-1985 en 29 jaar in de periode 2000-2003. Deels is dit een selectie-effect, daar alleen huidige relaties worden meegenomen terwijl een deel uiteen is gevallen door scheiding of sterfte, en daar respondenten maximaal 62 jaar zijn in 2003, en dus maximaal 24 jaar waren in 1965, leidend tot een lagere

Figuur 1. Ontmoetingsplaatsen van partners

Figuur 2. Ontmoetingsplaatsen naar leeftijd bij ontmoeting. De verticale lijntjes geven het 95% betrouwbaarheidsinterval weer

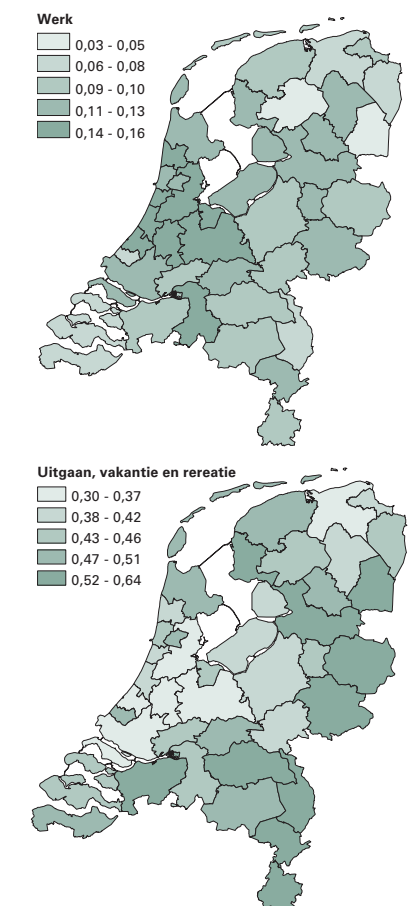
gemiddelde leeftijd bij de ontmoeting van de partner. Als alleen wordt gekeken naar partners die maximaal 25 jaar waren bij de ontmoeting van de eerste partner, blijft de stijging in leeftijd door de decennia heen overeind, zij het minder sterk. Voor beide scenario's geldt dat de variatie in leeftijd voor de verschillende ontmoetingsplaatsen is veranderd. In de jaren zestig waren er nog geen significante verschillen. In de jaren tachtig waren mensen die elkaar via het werk en relatiebemiddeling ontmoetten significant ouder dan degenen die elkaar tegenkwamen op school en tijdens uitgaan. In de meest recente periode is de variatie weer verminderd.

Regionale verschillen

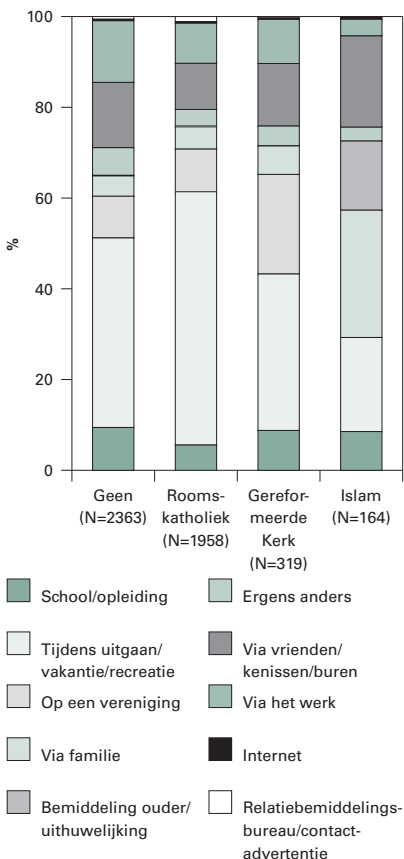
Er zijn duidelijke regionale verschillen in ontmoetingsplaatsen, zoals blijkt uit figuur 3. In de Randstad ontmoeten relatief meer mensen hun partner op het werk. Daar de werkgelegenheid grotendeels daar is geconcentreerd, is deze bevinding niet verrassend. In het oosten, Brabant en Limburg vinden relatief veel meer partners elkaar via uitgaan en vakantie. In het noorden worden relatief meer partners op verenigingen ontmoet.

Mensen die op het platteland opgroeiden ontmoetten hun partner veel vaker tijdens uitgaan en vakantie. Mensen die in een grote stad zijn opgegroeid kwamen hun toekomstige partner vaker op school, op een vereniging, via familie, via vrienden en kennissen of op het werk tegen.

Figuur 3. Regionale verschillen in ontmoetingsplaats

Figuur 4. Ontmoetingsplaatsen naar kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering

Opleidingsniveau en kerkelijke gezindte

Hoog opgeleiden (ten minste hbo of universiteit) ontmoeten hun partner vaker via school (13 procent) of werk (17 procent), lager opgeleiden vaker via uitgaan of vakantie (49 procent). Dit ligt in de lijn der verwachting gezien de langere tijd die bij toenemend opleidingsniveau op school wordt doorgebracht en de hogere arbeidsparticipatie bij toenemend opleidingsniveau.

Gereformeerden ontmoeten hun partner veel vaker dan andere kerkelijke gezindten of levensbeschouwelijke groeperingen via een vereniging en via school of opleiding (figuur 4). Het is denkbaar dat een deel van deze groep naar specifieke scholen en verenigingen gaat waar zij partners van de eigen groep ontmoeten. Deze scholen kunnen worden gezien als lokale partnermarkten, waar gelijkgezinden elkaar ontmoeten. Hierbij speelt de culturele norm van een partner vinden binnen de eigen groep wellicht ook een rol van betekenis. Deze bevindingen zijn in overeenstemming met de studie van Kalmijn en Flap, die constateerden dat “re-reformed protestants succeed in decreasing meetings of their offspring in the open field by providing shared settings to their own group”. In de loop van de tijd zijn ontmoetingen via verenigingen wel iets afgenomen. En net als bij andere groepen zien we ook bij gereformeerden een stijging in ontmoetingen via het werk, maar ook een stijging in ontmoetingen via familie en kennissen. Verder valt op dat rooms-katholieken elkaar nog meer dan gemiddeld via het uitgaansleven of vakanties ontmoeten. Wellicht speelt carnaval hier een belangrijke rol in.

Hoewel de groep van moslims niet zo groot is (3 procent), blijkt dat de ontmoetingsplaatsen van moslims enorm afwijken. Deze groep ontmoet elkaar veel meer via familie (28 procent), vrienden (20 procent) en uithuwelijking (15 procent). De culturele norm zal hier naar verwachting zeer sterk aanwezig zijn en de partnerkeuze beïnvloeden.

Tot slot

Ontmoetingsplaatsen verschillen naar leeftijd, woonlocatie, opleidingsniveau en kerkelijke gezindte, en veranderen ook in de tijd. Door combinaties van kenmerken worden lokale partnermarkten gecreëerd, die de kansen om bepaalde partners te ontmoeten bepalen. Het zijn mensen met hun specifieke kenmerken die ontmoetingsplaatsen beïnvloeden en daarmee de pool van potentiële partners zelf bepalen.

LITERATUUR:

- Haandrikman, K., C. Harmsen en L.J.G. van Wissen, Geography matters. Patterns of spatial homogamy in the Netherlands. Under review.
- Kalmijn, M. en H. Flap (2001), Assortative meeting and mating: Unintended consequences of organized settings for partner choices. *Social Forces* 79(4): pp. 1289-1312.

Drs. K. Haandrikman, Population Research Centre, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen, E-mail: k.haandrikman@rug.nl